

Справа «Тома проти Люксембурга» (Thoma v. Luxembourg)

У рішенні, ухваленому 29 березня 2001 року у справі *«Тома проти Люксембурга»*, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ст. 10 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції, Суд дійшов висновку про те, що сам факт визнання порушення ст. 10 цього акта становить собою достатню компенсацію моральної шкоди, заподіяної заявнику, а також призначив сплатити йому 741 440 люксембургських франків у відшкодування матеріальних збитків та 600 000 цих же франків як компенсацію судових витрат.

Обставини справи

Заявник, п. Марк Тома, народився 1946 року і проживає у Люксембурзі. За фахом він є журналіст. Ця справа стосується цивільного позову, заявленого проти п. Томи 63 посадовими особами Комітету лісового господарства. Приводом до позову стали наклепницькі зауваження заявника щодо згаданих посадових осіб, зроблені ним, у радіопрограмі «Oekomagazin» 6 листопада 1991 року. Темою програми були лісовідновлювальні роботи, які проводилися після сильних буревіїв, що мали місце 1990 року.

Суди Люксембурга зобов'язали заявника сплатити на користь кожного із позивачів по 1 франку компенсації моральної шкоди та відшкодувати вартість судових витрат. Обґрунтуванням такої позиції судів стало те, що заявник, не відмежувавшись від запропонованих ним слухачам цитат, без будь-яких доказів чи іншої аргументації сказав, що усі, крім однієї, посадові особи Комітету лісового господарства є корумпованими. Оскільки заявник не виконав свого обов'язку чесно інформувати громадськість, він вчинив делікт, а отже несе відповідальність згідно зі ст. 1382 і 1383 Цивільного кодексу Люксембургу, яка полягає в обов'язку відшкодувати збитки, що були ним завдані.

Зміст рішення Суду

Заявник стверджував, що суди Люксембургу порушили його право на свободу вираження, закріплене у ст. 10 Конвенції.

Суд вкотре наголосив, що свобода вираження є одним із фундаментів демократичного суспільства і поширюється не лише на інформацію чи ідеї, які не заподіюють шкоди іншим, але й на ті, котрі зачіпають інтереси інших осіб. Такий висновок випливає із принципів плюралізму і толерантності, без яких не буває демократичного суспільства. Преса відіграє винятково важливу роль «сторожового пса» демократії, а журналісти користуються свободою вираження, яка допускає певний рівень перебільшення або навіть провокації.

Суд зауважив, що особливими факторами, котрі слід було взяти до уваги при розгляді даної справи, стали невелика територія країни та обмежена кількість посадових осіб Комітету лісового господарства. За цих обставин вказані посадові особи легко «ідентифікувалися» із твердженням журналіста, навіть зважаючи на той факт, що він не назвав жодного імені.

Суд дійшов висновку про жорсткість окремих зауважень п. Томи, зроблених ним під час радіопередачі 6 листопада 1991 року. Крім наведення цитат із статті Йозі Брауна, заявник акцентував увагу на властивій працівникам згаданого органу спокусі отримати вигоду, якщо трапляється нагода. П. Тома також натякав на серйозний злочин, який нібито вчиняють працівники Комітету, займаючись незаконною торгівлею деревиною як приватні особи, у той час як неодмінною умовою здійснення посадовою особою своїх функцій є наявність довіри до неї з боку громадськості.

Суд також акцентував увагу на тому, що тема, якій була присвячена радіопрограма заявника, надзвичайно широко обговорювалася у пресі Люксембурга та становила проблему загального інтересу, тобто належала до тієї сфери, у котрій будь-які обмеження свободи вираження повинні тлумачитися якомога вужче.

Ключовим питанням справи стало визначення того, чи національні органи державної влади належним чином скористалися своїм розсудом, поклавши на заявника обов'язок відшкодувати збитки, завдані ним шляхом недобросовісного інформування громадськості.

З цього приводу Суд відзначив, що було б необґрунтованим зайняти таку ж позицію, яку сформулював Уряд Люксембурга. Зазначена позиція полягала у тому, що, проаналізувавши висловлювання журналіста протягом усієї програми, було можливим дійти висновку про те, що він хоча б частково погодився зі змістом наведених ним цитат. Однак для того, аби визначити, чи мала місце беззаперечна необхідність обмеження свободи вираження у цьому випадку, Суд проаналізував справу з точки зору тих аргументів, які використовувалися судами Люксембурга. Він, зокрема, зауважив, що апеляційний суд взяв до уваги цитати, наведені п. Томою, які належали його колезі, і лише на цій підставі дійшов висновку про згоду заявника зі змістом цих цитат, оскільки той не зробив застережень про те, що це не його точка зору. Суд вкотре повторив, що покарання журналіста за поширення ним тверджень, висловлених іншою особою, дуже серйозно обмежує можливості преси приймати участь в обговоренні питань, котрі становлять громадський інтерес. Таке покарання є допустимим лише у виняткових випадках за умови існування серйозних для цього причин. Проаналізувавши матеріали даної справи, Суд дійшов висновку про те, що апеляційний суд встановив єдину умову, за якої журналіст, котрий цитує образливі твердження іншої особи, звільняється від відповідальності, а саме: дистанціювання такого журналіста від використовуваних ним цитат та від їхнього змісту. Розвиваючи свою позицію, апеляційний суд продовжив, що оскільки заявник цитував Йозі Брауна «необережно», він не міг не діяти без умислу.

Суд зауважив, що таке аргументування рішення національних судів не може сприйматися як обґрунтоване і логічно послідовне, а отже, не може виправдати покарання журналіста. Загальна вимога до журналістів дистанціюватися від використовуваних ними цитат та їхнього змісту за умови, що ці цитати можуть зачіпати третю сторону, не узгоджується із роллю, котру відіграє преса у виконанні завдання поширення інформації про події, думки та ідеї інших осіб. У даній справі, Суд дійшов висновку, що аналіз радіопрограми заявника в цілому дає підставу вважати, що п. Тома завжди зауважував про початок цитування статті свого колеги, а також характеризував цю статтю як таку, котра сформульована дуже жорстко. Крім того, п. Тома неодноразово ставив запитання третій стороні у цій справі – власникам лісів – щодо того, чи є, на їхню думку, висновки, зроблені Йозі Брауном, обґрунтованими.

Враховуючи усе вищенаведене, Суд дійшов висновку про наявність порушення ст. 10 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.